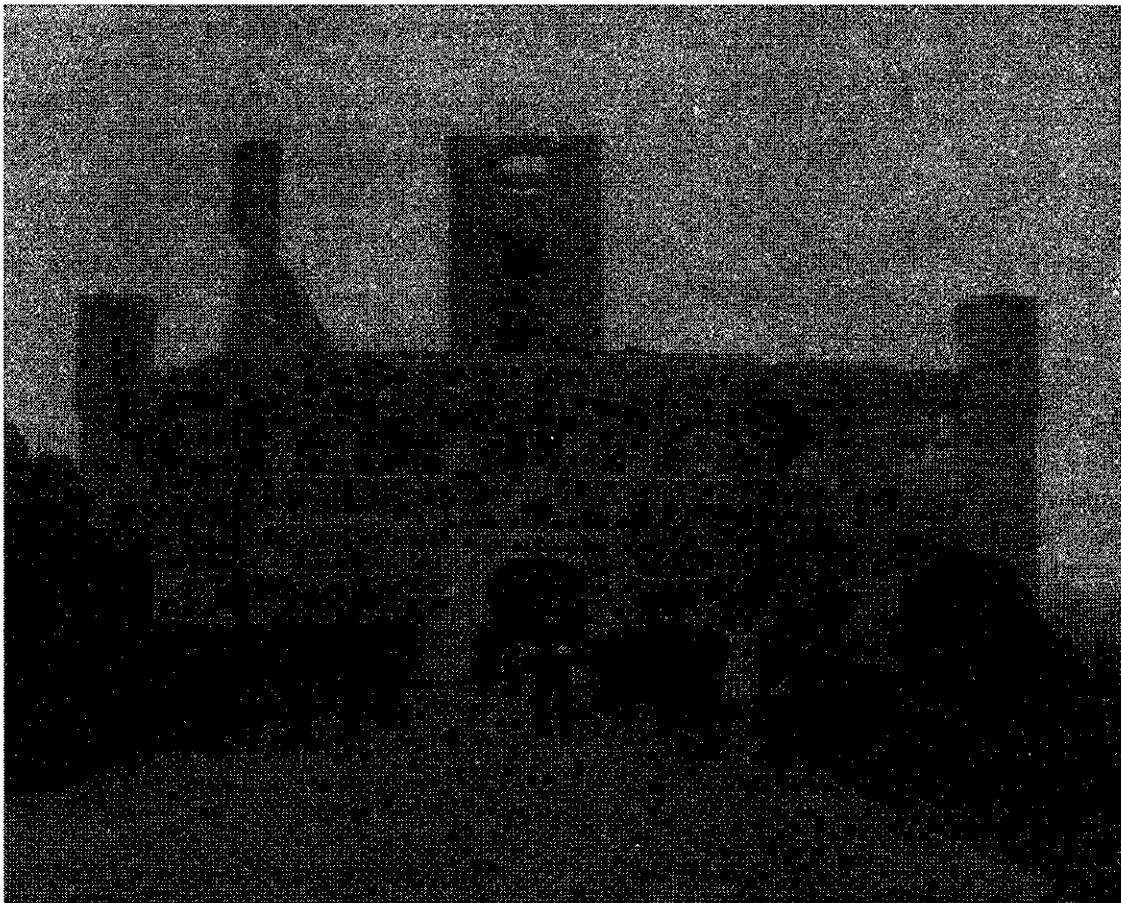

f 1.-
E 0.45

Jaargang 9, nr.3,
oktober 2001

STICHTING VRIENDEN FRANS BLOEMEN

NIEUWSBRIEF

Kasteel Wijchen na de brand in 1906 (collectie Johan Jansen)

Stichting Vrienden FRANS BLOEMEN

Opgericht 3 oktober 1992.

Doel: in zo breed mogelijke kring de belangstelling voor archeologie bevorderen, waarbij de praktisch continue bewoningsgeschiedenis van Wijchen e.o. centraal staat.

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap geeft recht op:

- toezending nieuwsbrief, 4x p/j.
- gratis toegang museum
- bezoek aan gratis lezingen / excursies

Voorts mogelijkheid tot deelname aan werkgroepen

De werkgroepen vallen alle onder verantwoordelijkheid van het museumbestuur.

Ledenadministratie:

secretariaat Stichting: Postbus 221, 6600 AE
Wijchen: voor opgave van nieuwe leden,
adreswijzigingen en opzeggingen (vóór 1
december).

ING-Bank nr.: 68.16.38.338

Postbank nr.: 81.26.978

Inhoud

REDACTIONEEL

VAN DE BESTUURSTAFEL

ACTIVITEITEN & MEDEDELINGEN

EXPOSITIES MUSEUM

IN VINO VERITAS

DEN BRAND VAN KASTEEL WIJCHEN

TENTOONSTELLINGEN

Redactie NIEUWSBRIEF

Nelly Goebertus tel.: 024 - 6413180

Herman van Leeuwen tel.: 0487 - 532299

Jacques Rommens: tel.: 024 - 6422232

Redactieadres: Diepvoorde 32-02

6605 GW Wijchen; tel.024 - 6422232

MUSEUM KASTEEL WIJCHEN

Kasteellaan 9, 6602 DA Wijchen

Postadres: PB 9000, 6600 HA Wijchen

tel.: 024 - 6424744

fax: 024 - 6492208

OPENINGSTIJDEN:

NIEUWSBRIEF, jaargang 9, no. 3, oktober 2001

vrijdag van 11.00 - 17.00 uur

zaterdag / zondag van 13.00 - 17.00 uur

REDACTIONEEL

door Nelly Goebertus

Beste Vrienden

Met verbijstering en ongeloof hebben we een maand geleden de bijna onwerkelijke tv.-beelden gezien van de aanslagen in de V.S.

Waar in korte tijd de toekomst van duizenden werd weggevaagd is nu, enige weken later het devies: "live goes on" en "back to work". Ook wij pakken de draad weer op en gaan door met onze pogingen om het verleden tot leven te wekken. Dat valt niet mee. Dat geldt voor bijna iedereen en dat geldt ook voor ons. De redactie van de nieuwsbrief is daar geen uitzondering op.

We vervolgen enkele artikelenreeksen. Het gaat om publicatie van de dagboekantekeningen en brieven van jonkvrouw van Andringa de Kempnaer, die de aankoop, teloorgang en herbouw van het kasteel in Wijchen aan het begin van de 20e eeuw tot onderwerp hebben. Steeds als altijd gaat Cees Mulder, op boeiende wijze, verder met zijn reeks over de vroege landbouwpraktijk. Deze keer neemt hij de wijnbouw onder de loep. Wim Kattenberg blikt in zijn bijdrage "van de bestuurstafel" terug op de geslaagde filmavond van 23 augustus. We komen hier nog op terug in een volgend nummer. Er staan weer flink wat activiteiten op het programma. Dat begon drie weken geleden al met de boeiende lezing van Laura Kooistra. Zij heeft ons subtiel inzicht gegeven in de mogelijkheden en beperkingen van de Romeinse landbouw in ons rivierengebied vanaf het begin van de jaartelling. Abusievelijk was aangekondigd dat deze lezing in het kasteel gehouden zou worden, maar het was in Zaal Sterrebos. We hopen dat iedereen de plek toch heeft kunnen vinden en niemand tevergeefs voor de poort heeft gestaan. 23 Oktober staat de lezing van Adam Haarhuis op het programma en deze is wèl in de trouwzaal van het kasteel. De lezing volgt op de jaarvergadering van de stichting Vrienden Frans Bloemen (zie bijgevoegde flyer). De agenda van deze vergadering treft u elders in

deze nieuwsbrief aan. We verwachten vele leden daar te ontmoeten.

Na de vakantie is er ook weer een nieuwe expositie te zien met werk van Erik Roelfsema Hazelhoff, inderdaad de zoon van de bekende Engelandvaarder ten tijde van de Tweede wereldoorlog. Wij wijden aan deze en de volgende tentoonstelling de nodige aandacht, zodat niemand iets hoeft te missen.

Op maandag 1 oktober start onder verantwoordelijkheid van de A.W.N. afd. Nijmegen een cursus over de Klassieke Oudheid in Museum Kasteel Wijchen. We komen elkaar daar ook misschien wel weer tegen. Het is eigenlijk weer een breed scala aan activiteiten, die rond het museum aangeboden wordt, veelal georganiseerd door vrijwilligers. We zijn het dan ook van harte eens met de mening van Annelies van Dooren, die onlangs heeft geëxposeerd in het museum. Zij kwam op de laatste dag van haar tentoonstelling een doosje met gearomatiseerde potjes zout brengen voor de vrijwilligers onder het motto: 'vrijwilligers zijn het zout der aarde'. En dan hebben we het nog niet eens over "de Tuun" gehad. De Tuun, die zich in veler belangstelling mocht verheugen de afgelopen mooie warme zomer. Er zit heel veel werk aan vast en de tuingroep heeft dringend versterking nodig. Wie heeft hier tijd voor en zin in? Lees dan met speciale aandacht de oproep verderop in dit blad. Denk eens aan de najaarswerkzaamheden die voor de deur staan.

We sluiten deze redactionele bijdrage af in de hoop dat we onze leden, ondanks de bepaald niet vrolijk stemmende gebeurtenissen, met deze nieuwsbrief een plezier doen en er voor ieder iets van zijn of haar gading in te vinden is. Tot ziens.

VAN DE BESTUURSTAFEL

door Wim Kattenberg (voorz.)

De 'Vriendenavond', na het zomerreces, bleek bijzonder te zijn. De filmavond op donderdag 23 augustus i.l. werd druk bezocht. Er hing een fijne sfeer.

Je eigen leefwereld.

Waar ikzelf die avond in werd bevestigd en ik beluisterde dat ook bij anderen in de gesprekken tussen de films door en daarna,

hoe belangrijk het is aandacht te hebben voor je eigen leefomgeving.

Het gaat in feite om veel meer dan de kastelen. Het gaat om het behoud van een uniek cultuurlandschap; gemaakt door de Maas en mensen.

Wat nu, om daar toch inhoudelijk nog iets over te zeggen, zo belangrijk is dat je in ons gebied een evenwichtige relatie tussen natuur en cultuur nog kunt ervaren.

Als je bijvoorbeeld van de Provinciale weg richting Balgoy-dorp fietst wordt je nog opgenomen in een besloten omgeving van akkers, bomen, boerderijen en huizen. Je ervaart nog stilte, al is in de verte de snelweg wel te horen,

Recent onderzoek heeft aangetoond hoe belangrijk dat regelmatig kunnen ervaren van een dergelijk evenwicht tussen natuur en cultuur voor mensen is. Als we niet oppassen wordt dat evenwicht met name in ons land spaarzamer.

Taakstelling

In een aantal van mijn vorige bijdragen heb ik er al meer op gewezen dat het bestaansrecht van een Stichting als de onze te maken heeft met het levend houden van je eigen omgeving. Natuurlijk moeten we daarbij blijven bij onze eigen leest. Wat ons werk is (het is goed dat nog eens te stellen). Is door middel van een bijdrage leveren aan tentoonstellingen in het museum, het werken in de Tuun, het schrijven van artikelen, het maken van films, het organiseren van lezingen en excursies, mensen te *informer* en ook een beetje *bewust* te maken.

Het draagvlak vergroten.

Maar we moeten door. Om dat te kunnen hebben we draagvlak nodig. Ik doe daarom nogmaals een oproep aan alle vrienden anderen te vragen "lid" te worden van de Stichting. En als het dan even kan graag actief. In de werkgroepen is vraag naar mensen; onder andere de tuingroep. Zie verder hierover bij de mededelingen. Het gaat goed met de tuin, maar wat de groep graag wil, is ook er iets mee doen door middel van extra-activiteiten; zoals het verfproject. Want dat slaat aan en trekt ook mensen en daar is het voor een stuk ook om begonnen.

Gezellige avonden.

Op grond van de eerste geslaagde avond willen we in ieder geval proberen van een filmavond eind augustus een traditie te maken. Misschien zijn er meer mogelijkheden? Als iemand van jullie een goed idee heeft geef het dan door aan Jacques Rommens.

AKTIVITEITEN & MEDEDELINGEN

- **DINSDAG 23 oktober 2001**
Jaarvergadering daarna
(dia)lezing.

agenda Jaarvergadering

1. opening
 2. korte terugblik 2001
 3. financieel verslag
 4. nieuwe activiteiten
- pauze -

na de pauze om **20.15 uur** dialezing door drs. A. Haarhuis uit Ruurlo. Hij is een deskundig archeoloog daarom waarderen het bijzonder dat hij op onze uitnodiging kan ingaan. Beroepshalve is hij hoofd van de regionale vestiging Oost-Nederland verbonden aan Archeologisch Adviesbureau RAAP. Het thema voor deze avond luidt:
'Archeologische karteringen in het Land van Maas en Waal' - een reis door prehistorische landschappen - 'In het oostelijke deel van het Land van Maas en Waal worden talrijke ruimtelijke plannen ontwikkeld en gerealiseerd die een beslag leggen op grote delen van het landschap. Deze plannen variëren van woningbouwlocaties tot enorme ontzandingen en hebben gemeen dat ze een verstorend effect hebben op bodem en landschap en alles wat zich daarin bevindt. Dit geldt niet in de laatste plaats voor oudheidkundige waarden. In dit archeologisch rijk bedeelde gedeelte van het Nederlandse rivierengebied zijn in de afgelopen eeuw reeds heel veel zeer waardevolle archeologische vindplaatsen vernietigd door bijvoorbeeld zandafgravingen en uitbreidingen van dorpskernen. Om te voorkomen dat deze afbrokkeling van het archeologisch erfgoed in snel tempo doorgaat, gaan tegenwoordig vrijwel alle grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen gepaard met archeologisch onderzoek. Meestal wordt

daarbij in een vroeg stadium van de planvorming een karterend onderzoek uitgevoerd, waarbij de in het plangebied aanwezige archeologische vindplaatsen zo volledig mogelijk in kaart worden gebracht door middel van o.a. grondboringen. Dergelijk onderzoek heeft op verschillende locaties in het Land van Maas en Waal plaatsgevonden. De resultaten hiervan laten eens te meer zien hoe waardevol dit gebied in archeologisch opzicht is. In de lezing zal dit duidelijk worden gemaakt aan de hand van de karteringsresultaten in de plangebieden Ewijk (woningbouw), "Geertjesgolf (ontzanding onder Winssen) en "Deest aan het Water" (ontzanding). Hierbij komen zowel de ontdekte archeologische vindplaatsen aan de orde als het oorspronkelijke landschap, waarin deze ooit gesitueerd waren.

plaats : kasteel Wijchen (trouwzaal)
aanvang: 19.30 uur (inloop vanaf 19.00 uur)

- **RECTIFICATIE.**
In tegenstelling tot eerdere berichten wordt de aangeboden najaarscursus: "De klassieke oudheid en de beeldende kunst" door de AWN afd. Nijmegen e.o. georganiseerd.

- **OPROEP VANUIT DE WERKGROEPEN**
De Tuungroep vraagt dringend of u hun gelederen wilt komen versterken. De Tuungroep is een werkgroep waarvan de leden wekelijks in 'de Tuun' nabij Kasteel Wijchen werken. Misschien denkt u wel: 'goh wat leuk dat had ik altijd al willen doen'. Dan is dit een uitgelezen kans. De Tuungroep bestaat uit een gezellige groep mensen die de verzorging en promotie van de Proto-historische tuin in Wijchen hoog in haar vaandel voert. Natuurlijk proberen we daarbij ook onze kennis over historische planten uit te breiden. De Tuun is daarbij steeds een onderdeel van Museum kasteel Wijchen. Momenteel bestaat de werkgroep uit 7 leden.
We werken elke donderdagmorgen vanaf 9.30 uur tot circa 12.00 uur in de Tuun. Elke eerste donderdag van de maand heeft de groep vóóraf een werkvergadering in het Koetshuis tussen 9.00 - 10.00 uur. Daarna is het zaaien, schoffelen of oogsten geblazen. Voelt u zich aangetrokken? Komt u eens langs!

De **Educatieve werkgroep** heeft ook versterking nodig. Deze werkgroep houdt zich vooral bezig met het organiseren van activiteiten voor diverse bezoekers van het museum. De belevingswaarde van archeologie en hedendaagse beeldende kunst kunnen daarmee sterk verhoogd worden.

● **KAART KASTEEL HERNEN**

Het Rijksarchief Gelderland heeft, onlangs in juni, een kaart van de heerlijkheid en het kasteel Hernen (uit oktober 1663) in bruikleen ontvangen. Het is een eigendomskaart getekend door de wiskundige en landmeter B. Bayonville, waarschijnlijk in opdracht van baron De Reede, heer van Hernen.

EXPOSITIES MUSEUM KASTEEL WIJCHEN:

- ERIK HAZELHOFF ROELFZEMA - : ' Artifact / Artfiction '

Erik Hazelhoff Roelfzema is inderdaad "de zoon van..."

Hij is schilder, maakt objecten, produceert muziek en hij schrijft vooral poëzie. Maar pin hem niet vast op één ding want in zijn werk kan het ene niet zonder het andere. Op vrijdagavond 7 september werd bovengenoemde tentoonstelling geopend door schrijfster en kunstenares Marion Bloem. Erik wordt in Den Haag geboren maar verhuist naar Amerika als hij nog maar twee jaar oud is. Het gezin verhuist vaak; hij heeft zelfs in Duitsland en Zwitserland op school gezeten. Later ziet hij nog vier universiteiten van binnen! Seks en rock and roll ontdekt hij in de jaren zestig evenals drugs waarvan hij zegt: "die zijn neutraal, net als wapens. De vraag is alleen wat je ermee doet". Nú speelt kunst de hoofdrol in zijn leven: "veel gezonder voor je lijf!". Na lang op Hawaï gewoond te hebben komt hij zijn vrouw tegen: de fotograaf Patricia Steur die daar een serie foto's van zijn vader maakt. Nu woont hij weer hier in Nederland. Zijn beeldend werk beschrijft hij als het werk van een "seculair animist". De dingen die hij maakt zouden een ceremoniële functie kunnen hebben in een niet georganiseerde, nog onbekende religie". Erik gelooft niet zo in de evolutie van de mens en denkt dat wij nog steeds meer op dieren lijken dan wij willen

toegeven. Het enige wat ons onderscheidt zijn kunst, wetenschap en religie".

Met deze drie onderwerpen houdt Erik Hazelhof Roelfzema zich nu vooral bezig.

tot 5 november 2001

DORUS ARTS /SCHILDERIJEN

In 1961 overleed in Montreal (Canada) de Gelderse - geboren te Hernen - kunstschilder Dorus Arts. Nadat hij in 1955 met zijn gezin naar Canada emigreerde, is de schilder in Nederland in de vergetelheid geraakt. En dat is onterecht, want Dorus Arts was een zeer vakkundig kunstschilder. Hij schilderde voornamelijk landschappen, stadsgezichten en vennen, liefst bij schemering of in maanlicht. Dorus Arts is het grootste deel van zijn leven in de Nijmeegse regio actief geweest. Hij is een van de schilders waar de Stichting Kohesie Kunstbehoud onderzoek naar verricht. Arts ontwikkelde zich van een technisch begaafd schilder tot een virtuoos kunstenaar, die zijn vaardigheid wist te verbinden met een zeer persoonlijke visie op de natuur. Dorus Arts maakte naam met zijn fraaie landschappen die hij schilderde in met name Gelderland, Limburg en Brabant. Zijn onheilspellende lichten, drassige vennen, fiere bomen en zonovergoten landwegen tonen een verstilde sfeer. Arts voelde zich innig verbonden met de natuur van zijn geboortegrond. Het landschap is zijn leven lang het voornaamste thema in zijn werk gebleven. De omgeving van Arts omschrijven hem als een zwijgzaam, bescheiden maar zeer gedreven man. Hij was iemand die vaak gebukt ging onder de eindeloze zorgen voor zijn gezin in de tijd van crisis en oorlog. Hij legde zich steeds meer toe op onderwerpen waar vraag naar was. In Nijmegen waren dat vengezichten en voor de overzeese markt waren dat bomschuiten en houthakkerstaferelen. Uiteindelijk emigreerde hij naar Canada alwaar grote belangstelling was voor zijn werk. Heimwee kwelde hem daar, dat betekende het eindpunt in de artistieke ontwikkeling van de schilder.

.tot 7 januari 2002

Bron: Stichting Kohesie Kunstbehoud
'publikatie Dorus Arts' (gedeeltelijk)
auteur Geert A.L. Kocken

In vino veritas.

door Cees Mulder

Aan de rand van het struweel zit een merel in het zonnetje te suffen en amechtig te hijgen. De merel is dronken ! hij heeft teveel overrijpe bessen gegeten.

Overrijp fruit gaat gisten, hierbij wordt het vruchtsuiker omgezet in alcohol.

Hoewel de gistschimmels pas in 1864 door Louis Pasteur zijn ontdekt, is de alcoholische gisting al vroeg door de mens ontdekt, mogelijk door het kauwen op overrijpe vruchten. Daarvan werd hij vrolijk en kon de dingen helderder zien. Dit is tot op de huidige dag het hulpmiddel van de sjamanen, bijvoorbeeld in Siberië om in contact te komen met de verschillende geesten. Men mag gerust aannemen dat de alcoholische fermentatie al vroeg door de mens toegepast. Men vermoedt dat de mens bier en wijn is gaan maken tijdens het opkomen van de landbouwculturen (12.000 tot 8.000 BC). Voor een goede fermentatie is een stationaire vestiging voorwaarde.

De wijnbouw is afgeleid van de wilde druif, de *Vitis vinifera*. Deze druif is voor het eerst gedomesticeerd in het Transkaukasische gebied, het huidige Oost Turkije. Vandaar uit verspreidde de doelgerichte verbouw van de *vinifera* over het Oostelijke Middellandse Zeegebied tot in Egypte. Ook trok de wijnbouw westwaarts, via de Griekse beschaving in Italië. De Romeinen brachten de wijnbouw en de techniek van het vinifiëren naar Frankrijk. Er zijn vermoedens dat zij de druif ook naar onze streken hebben gebracht. Aanwijzingen hiervoor ziet men in de aanleg van graften op de zuidhellingen van Zuid Limburg.

Dat de wijn al in de late prehistorie moet zijn verbouwd leren we uit de oude mythen. In het Soemerische beschrijven mythen de god van de wijsheid *Enki*. Hij is de god van de landbouw die de mensheid de geheimen van het boerenbedrijf en de beschaving leerde. Hij is de hoeder van *me*, dit zijn de vooraf bepaalde goddelijke decreten die de ontwikkeling van alle godsdienstige en maatschappelijke instellingen bepalen. De godin *Inanna* bezoekt *Enki* met het doel om

hem *me* te ontfutselen. Onder invloed van wijn geeft hij *me* aan haar.

In het Egyptische beschrijven mythen de eerste koning *Osiris*. Hij is de god van de landbouw die de mensheid de geheimen van het boerenbedrijf en de beschaving leerde. Hiertoe behoren ook de geheimen van de wijnbouw. Uit het Grieks-Romeinse kennen we de verhalen over *Dyonisos (Bakchos)* of *Bachus*. Hij is de god van de wijn en van de religieuze extase. In het oude Griekenland was wijn een heilige drank en het drinken ervan was een rituele aangelegenheid. Het is opvallend dat alle verhalen gaan over 'oude' goden, zo van de tweede en derde generatie. Hieruit kan men afleiden dat het zeer oude verhalen zijn; van ver voor de tijd dat zij zijn opgeschreven.

De oerwijn is niet te vergelijken met die wij gewend zijn. Het alcoholpercentage zal rond de 5 tot 7 vol. % zijn geweest. Dit is het maximaal haalbare bij natuurlijke gisting. De smaak zullen wij, verweende lieden, ronduit vies hebben gevonden, waarschijnlijk met een schimmelige bijsmaak. Ook zal de wijn niet lang houdbaar zijn geweest gezien het lage alcohol percentage.

In de loop van de tijd heeft de wijnbouw zich rond het Mediterrane gebied verder ontwikkeld en redelijk drinkbare producten opgeleverd.

In onze streken is de wijndruif op z'n vroegst door de Romeinen geïntroduceerd. Toch maakten de noordelingen wel degelijk wijn en wel van een mix van honing en water, het bekende *mede*. Ook maakten zij bier. Voor de lol geef ik een hedendaags recept voor *mede*. Neem 250 gr. honing op één liter water. Honing in het water oplossen. Het mengsel koken, schuim wegscheppen en daarna afkoelen. Voeg sherrygist toe en een weinig voedingszout en kruiden.

Wil je meer alcohol dan meer honing gebruiken. Met de kruiden voorzichtig zijn vooral met sterk aromatische kruiden zoals munt of vlierbloesem. *Mede* heeft de neiging om nogal basisch te zijn, dat vinden we niet lekker. Daarom naar smaak een beetje wijnsteen zuur toevoegen. Voor de kenners. Wijn is het lekkerst bij een zuurgraad van 3,4 tot 3,5. De ingrediënten die ik noemde kun je kopen bij een ouderwetse drogist.

Veel plezier

OVER DEN BRAND VAN KASTEEL WIJCHEN IN 1906

door jonkvrouw *Adriana Wilhelmina (Jeanne)*
Van Andringa de Kempnaer (1858- 1926)

Op den St. Nicolaas, zeer moe van alle drukte voor groot en klein ging ik tegen 11 uur naar bed, sliep spoedig in, en werd tegen 1 uur gewekt door de keukenmeid - O, mevrouw er is brand - Onmiddellijk helder wakker stond ik naast mijn bed - Waar Dina ?- in de bibliotheek Mevrouw, alles is stik vol rook - Ik kom dadelijk - maar stond stijf van schrik, moest zoo uit mijn slaap even indenken- O, vreselijk oogenblik toen ik het portaaltje naast mijn slaapkamer opliep en de vlammen uit het dak zag slaan. Toch vermande ik mij, begon mij aan te kleeden, liet bellen, maar de draad viel omlaag - toen luiden aan de groote etensbel, onnoodig en voor mij ondoenlijk van oogenblik tot oogenblik deze vreeselijke ramp te beschrijven. Het was te mooi, ik was te gelukkig - het scheen volmaakt, en mijn huis en mijn leven op Wijchen - weg in enkele uren; alle souvenirs van mijn jeugd, jong meisjesleven, huwelijk en huwelijksreis, de prachtige collectie porselein, antiquiteiten, boeken en meubels, de brieven van mijn man, mijne moeder en overleden familie. Er was geen water, de geheele brandspuitinrichting absoluut onbruikbaar, geene vrienden, geen hulp. Door mijne kalmte, ik had nog geen traan gelaten, was het alsof ik het zelve niet begreep. Ik liet de lamp opsteken -'t was midden in den winternacht, verzocht Dina de portretten van mijn man en die van zijn graf, ook dat van mijne moeder af te haken, redde nog eenige wapenboeken, waarin aantekeningen van mijn vader, en een kistje met byoux. Toen verscheen een buurman schoenmaker, zijne vrouw de vroedvrouw uit het dorp - deze menschen waren mij niet genegen - waarom ? Hij riep: 'och mevrouw waag toch geen menschenlevens om wat goed te redden, zoo aanstonds vat de brug vlam en zit U met het personeel in de val. Ware een andere buurman n.l. bakker Berben gekomen - veel zou geheel anders zijn gegaan, want de schromelijke overdrijving van den schoenmaker deed mij zoo schrikken, dat ik terstond mijn huis verliet en als een automaat de deur uitliep waar 't geheele voorplein reeds helder verlicht was door de uitslaande vlammen. Na nu bij den schoenmaker nog eenige tijd te hebben

gezeten, waar spoedig de burgemeester, dokter en ontvanger ook kwamen, benevens Juffr. Vaassen, een vriendelijke onderwijzeres, die al gedurende 2 winters een avond in de week bij mij kwam om samen voor arme kinderen te naaien. Zij drukte mij haar bontmuts op het hoofd, ik had niets op maar wel een warme mantel aangetrokken. Dokter en ontvanger waren zeer hartelijk, ik versteende meer en meer; hoorde alles aan alsof het mijn niet aan ging, kreeg een kopje thee en toen ineens overviel mij zoo'n naamloos verlangen naar mijn broer, naar iemand eigen, dat ik vroeg een rijtuig te bestellen dat zoo spoedig mogelijk moest komen om mij naar Arnhem te brengen, een tocht van 3 uren. De dokter had gevraagd of ik niet liever bij hem wilde logeeren, zijne vrouw had hem dit dringend opgedragen - maar o, de gedachte den volgenden morgen alweer met vreemd te moeten beginnen, nee, ik wilde weg, hij gaf mij f 15,- mee. 'tis alles wat ik bij mij heb, maar U kunt toch niet zonder geld vertrekken. Eindelijk kwam Nass met een vigilante. Keukenmeid en knecht vergezelden mij, ook de twee honden en de portretten met byouxkist en zoo vertrok ik zeggende: ik kom hier nooit terug. O, die tocht over Nijmegen en op de pont, een ondeelbaar oogenblik flitste de gedachte één sprong in de Waal en alle ellende zou voorbij zijn - 't ging voorbij en we reden langs Elst de schipbrug over en de Rijnkade op - zoo stond ik om 6 uur - ik was tegen 3 uur uit Wijchen vertrokken voor de deur van Marius. Na herhaald bellen verscheen de meid ; ik aanstonds naar boven, op de slaapkamer was al licht, want het ongewone bellen op dat uur had Marius en Louise doen schrikken. Hij zelf lag te bed met een hevige aanval van podagra (red.:soort jicht), die ditmaal zoo erg was, dat 2 krukken naast hem lagen, daar hij zich zonder die hulp niet kon bewegen. Bij het zien van Marius en op zijn vraag - mijn hemel Piet ben jij het - barste ik eindelijk in tranen uit en vertelde hem alles. De man was ontzet, zat met groote oogen recht op in zijn bed en riep maar steeds - onmogelijk hoe is het in Godsnaam mogelijk, och Piet je mooie Wijchen - en ik op de rand van zijn bed snikte maar mijn groote leed, en na al die uren van doffe actie, kwam nu de reactie en was ik letterlijk doodop en tot niets meer in staat. Na een kopje thee en een beschuitje ging ik op de chaise longue op Marius zijn kamer liggen en weet niet veel meer van dien eersten dag die ik later op

Marius bed liggende in hunne slaapkamer doorbracht, want de logeerkamer was op de zolderverdieping en hoewel Louise reeds orde gaf die voor mij in orde te brengen, zei Marius o nee, dat gebeurd niet, dat arme kind zoo ver van ons af, we brengen het ledikant in mijne zitkamer en daar slaapt ze vannacht, later zien wij verder. Hij was zoo spoedig mogelijk en niet tegenstaande zijn lijden in de eetkamer gaan zitten en daar brachten 's middags de couranten al de bijzonderheden van de ramp. En daar kwamen ook Hikke (zus), Maurits (zwager) en mijn schoonzuster Cateau uit den Haag en het stroomde telegrammen om naar mij te informeeren, waar ik was, of ik geen letsel kreeg, Zóó veel belangstelling, dat Marius zei - 'nu Piet -nu kan ik zien hoe velen van mijn zusje houden'. Er werd mij van een kant logis aangeboden - of de vraag - kan ik helpen - aan mij ging intusschen alles voorbij alsof het mij niet aanging: steeds helderder werd mij het verlies en de benauwde gedachte waar moet ik heen, zonder kleeren, zonder meubels, geen dak en geen bed. Toen Hikke voorstelde mij mee te willen nemen naar Schiedam, waar Brants burgemeester was, oordeelde Marius dit eene goede oplossing. Och hij had mij gaarne gehouden, maar Louise was niet geschikt in dit geval van eenige bijstand te zijn. Zij hield niet van logees en vond stellig dat als ik niet op de logeerkamer mocht slapen, ik haar huis in de war bracht. Zij was zelve veel te hulpbehoevend om ooit een ander te kunnen helpen, dat had Marius haar misschien ook nooit geleerd, daar hij in alles ook wat de huishouding aanging de leidende persoon was. Hikje ging den volgenden dag de allemoedigste inkoop voor mij doen. Men moet het even indenken dat ik niets bezat, als hetgeen ik aanhad en dus kwam Hikke, met een dozijn zakdoeken, toiletartikels, een taschje dat ik maar de reis kon ondernemen. Ik liet mij maar zenden, raden en ben misschien zonder een woord van tegenwerping of inmenging op de trein gegaan. De hoofdgedachte was - o, slapen, rusten, niemand zien en niets meer hooren - Marius was zoo met mij begaan, dat ik hem af en toe het hoofd zag schudden en de tranen hem in de oogen kwamen en al dadelijk zeide hij - 'denk er om Piet, zoolang ik leef, is wat van mij is van jou en staat Rust en Vrede ter dispositie'. Na aankomst te Schiedam waar Hikje zeer allervriendelijkst voor mij zorgde, viel toch de de kalmte van Maurits en dochter verschillend op mij en ik gevoelde het gevoel

van Marius, die ik na aankomst een telegram zond om hem te danken voor alles wat hij reeds deed, want hij had over allen die belangstelling toonden reeds dadelijk geantwoord.

Die vreeselijke eerste weken begonnen zoo op mijn zenuwgestel te werken en brachten mij tenslotte te bed met een hevige bronchitis zoodat de dokter gehaald moest worden, die bovendien noodig oordeelde, dat ik niet alleen mocht zijn en geene bezoeken meer mocht ontvangen n.l. menschen die ik sedert den ramp nog niet had gesproken, maar het boven liggen en eene pleegzuster begon mij zoo vreeselijk prikkelbaar te maken en de gesprekken van mijn zwager, die hoe vreemd het lijkt, zich verbeeldde, dat hij mij aanhoudend moest tegenspreken, een man die geen flauw begrip had, hoe ik van zenuwen verteerde en daardoor beslist niet normaal was, dat ik aan Marius schreef - " Och als ik naar Rust en Vrede" (in Hees) mag gaan, laat het dan dadelijk zijn, ik kan het hier niet meer uithouden, ik heb een gevoel gek te worden, ik kan in mijn overspannen toestand, dat gezeur van Maurits niet langer verdragen, 't is alsof hij mij plaagt - daarbij de drukte van bel en telefoon - help mij als je blijft hier vandaan, al hoe goed zuster Hikke het meent, waren wij samen zou het gaan - nu hoort zij natuurlijk naar haar man. En de goede broer zorgde dat Rust en Vrede, hoewel voor den winter opgepakt, in orde kwam en half Januari bracht Hikje mij. Maar zij wilde niet dat ik daar alleen zoude zijn en dit gaf vooraf nog eenige drukte, want wie was nu geschikt om mij gezelschap te houden ? De trouwe Dina (Hijnen ?) had dadelijk aangeboden bij mij te blijven en nu herinnerde Hikje mij aan freule Henriette Quarles (tante Jetje: zie vorige nieuwsbrief), die zooals zij zeide bij haar bezoek aan haar gezegd had.' Mevrouw Brants als ik ooit bij 't een of ander van dienst kan zijn, beschikt U dan over mij' - Hoe lijkt je dat ? O mij best, 't kan mij weinig schelen, zij moet het zelve weten of ze midden in den winter daar wil zitten, intiem ken ik haar niet, maak het maar in orde met haar - Marius had opnieuw uitstekend voor alles gezorgd, zijn tuinman had de kachels aangemaakt, want het was onder de hand een buitengewoon strenge winter geworden en freule Quarles kwam even na ons. Alles vol zorgen en medelijden, ik waardeerde er toen weinig van en aldoor het knagende afmattende - mijn mooie Wijchen - alles weg - waar moet ik heen - Aan alles komt

een einde en ook die winter ging voorbij en de nood begon mij te dwingen eindelijk toch rond te zien naar een woning en stelde Marius voor een annonce te plaatsen. Ofschoon de gedachte ooit weer op Wijchen terug te komen, mij niet trok, scheen ik toch altijd in die geest te hebben gesproken, ook kon ik niet besluiten met het terrein eene beslissing te nemen. Eens dat ik alleen voor het raam stond dat op de straatweg uitzag liep daar een vrouw in Wijchensche dracht - met poffer - en toen kreeg ik het ineens zoo te kwaad, dat ik in tranen uitbarste en zei - ik wil er toch wel weer heen - naar freule Quarles gaande zei ik - ik wil even naar Amhem, mijn broer spreken en kom vanavond terug. Het goede mensch keek wel bezorgd maar moest tenslotte maar toegeven. Ik maakte vooraf een schetsje en kwam opgewonden op de Rijnkade - Zoo Piet dat is fijn, je blijft natuurlijk efen, en waarom kwam de kleine freule niet mee - ik vertelde dadelijk mijn plan n.l. - zie je weer naar Wijchen, maar bouwen op het voorplein; het bouwhuis (= vertrek van het bouwen van boter en kaas) afbreken (koetshuis) en daar een nieuw huis, het oude kasteel afbreken en op de keldergewelven een terras - die schets zei Marius is precies Wijchen in 't klein.' heef klein aardig Piet en 't leek mij alsof hij mijne plannen goedkeurde zoodat ik waarlijk voor 't eerst na vele weken eens even herademen en familijk opgewekt met de laatste tram weer op Rust en Vrede terugkeerde.' Hoe groot was mijne teleurstelling ja verontwaardiging toen ik na een paar dagen een brief van Marius ontving waarin hij schreef - je begrijpt lieve Piet, dat al hoe gaarne ik U ter wille ben, ik onmogelijk het plan kan goedkeuren om je een huis te laten bouwen op het voorplein van uw domein. Ik zou vreezen dat wanneer gij vanuit uwe nieuwe woning steeds op dat terras moest kijken, waar eens uw prachtig kasteel stond, dat dit voor uwe zenuwen zoo slecht zou zijn, dat de kans bestaat ik mijn lieve zus naar Merenburg moest brengen en ik kan U dus geen hulp geven voor dit plan. Ik laat nu een annonce plaatsen en wanneer gij dit tot niets kunt besluiten blijft gij deze zomer in mijne villa, Toeti en ik behelpen ons wel. O, wat was ik ontstemd, hij deed alsof hij het goed vond! Ja, die goeie broer wilde dien avond mijne opgewektheid niet bederven, had er intusschen geen oogenblik aan gedacht tot dien bouw over te gaan en zonder zijn bijstand kon ik het onmogelijk redden. 't Was nu half Maart geworden, Marius en Louise kwamen

ons geregeld bezoeken, meest Zaterdags. Soms kwam Marius alleen en op een dier dagen zag ik dat freule Quarles met hem door den tuin liep al langs de leege broeibakken. 't Was altijd nog koud en zeide ik na zijne vertrek - hoe kwam je er bij zoo lang in die doode koude tuin te loopen - Och, antwoordde zij, ik dacht dat je broer het wel aardig zou vinden dat ik belangstelde in zijn moestuin- maar er is toch niets te zien, zei ik alweer - het bleef bij mijne verwondering, en pas veel later vertelde Marius - 'ja, die kleine freule bestookte mij die namiddag en zei almaar - Jeanne moet weer naar Wijchen, 't gaat om hare gezondheid, haar leven'. Ik zie dat hare gedachten aldoor om hetzelfde punt draaien. Ik zei - 'ja, lieve freule, maar aan een herbouw van Wijchen valt niet te denken, de muren, ja, die staan maar hebben teveel geleden. Jeanne's fortuin laat zoo'n restauratie niet toe, geloof U mij'. Toen wist ik van dit alles niets, en wij begonnen toen moeite te doen. Toen gebeurde er iets kluchtigs, want ik schreef zoodat ik dacht voor de grap, een brief aan een zekere makelaar in huizen wiens naam ik nogal eens in de courant las - Mijnheer, gehoord hebbende, dat het kasteel Wisch bij Terborg onbewoond is, verzoek ik U hierna voor mij te informeeren n.l. of het misschien te huur is tegen Mei a.s. Nu was dit geheele briefje verzonden. Wisch was mij alleen door freule Quarles genoemd, als hebbende daar in hare jeugd met hare ouders gewoond. En wat gebeurde er nu - onder de brieven op mijne annonce ingekomen, is er een van den Heer van Hoorn getrouwd met eene freule v. Tuyll, die het kasteel Wisch huurde van de familie van Schuylenburg voor 6 jaren, hiervan waren verstreken. Daar het hem en Mevrouw daar niet langer beviel te wonen, wilde hij de 3 nog loopende huurjaren overdoen.; de prijs per jaar was f 300. Ik moest lachen om deze samenloop, dat mijne gefingeerde berichten uitliepen op deze werkelijkheid. Marius leek het plan Wisch uitstekend en die 3 huurjaren juist geschikt om weer wat op mijn verhaal te komen, wie weet of er later geens gelegenheid is tot koopen, en zeide mij - We gaan het samen zien Piet, ik zal belet vragen - Zoo gingen wij dan nu weer samen op stap - vroeger naar Wijchen, nu naar Wisch. Och wat een verschil, maar de altijd optimistische broer troostte mij waar hij kon. Op Wisch de Heer en Mefr. van Hoorn, v. Tuyll v. Serooskerken, zij een daaf opgewonden mensch, hij burgerlijk. Het huis heef groot, zeer omslachtig, somber en ik le

coeur gros. Marius vertelde van de groote ramp mij overkomen en zij waren vol medelijden - zullen intusschen vurig gehoopt hebben, dat ik de huur overnam. Ik liep maar mee, mevrouw al wijzende en uitleggende zoo b.v. - en hier is de linnenkamer, hier een plé, als de meid aan de wasch is; toen naar 2 gymnastieringen wijzende, door de zoons v. Schuylenburg achtergelaten - et ici vous pouvez faire de la gymnastic, si le coeur vous en dit - Je moest wel lachen om de gemakelijke flux de bouche, maar ik dacht, o hemel wat moet ik nu weer van dit oude nest maken ! Het park was mooi, het dorp netjes, aan de locaaltrein gelegen die mij te Zevenaar op de groote lijn naar Arnhem bracht, want dat was altijd het slotdenkbeeld, niet te ver van Marius te gaan wonen. Ik bleef dien avond op de Rijnkade tot aan de laatste trein, wij hadden eenige dagen bedenktijd gevraagd. Tenslotte kwam het dan tot een besluit, Wisch werd voor 3 jaren gehuurd, om met 1 Mei te aanvaarden. Ik had nu weer een dak, maar o de lust was zoo gering om weer aan eene installatie te denken. Marius regelde wederom alles met de familie v. Hoom, den notaris Everdingen die tevens homme d'affaire was van de familie v. Schuylenburg. Reeds gedurende dien winter had ik met freule Quarles stapel doeken gemaakt en gemerkt, veel door de timmerwinkel van de weesinrichting te Neerbosch laten maken, en gesteunt door haar, mijn broer, mijn nichtje Colly de Kempnaer, kwam er in betrekkelijk korten tijd toch waarlijk weer zooveel bij elkaar dat ik weer eene huishouding kon opzetten. Tijdens mijn verblijf te Schiedam, had ik in een linnenwinkel: Bertels, mijn lijfgoed besteld, liet daar later ook alle bedderei in orde brengen en met ladingen van de Printemps uit Parijs werd de verhuizing al weer van groote omvang. Maar voor het tot de aftocht kwam gebeurde er eerst nog iets dat ik moet melden. Nog te Hees zijnde kwam een brief van zwager Brants, toen nog lid van de Tweede Kamer; Hij schreef het volgende: door den Heer de Steurs werd ik heden apart genomen en vertelde hij mij dat hij zeer ontstemd was over de verschillende verhalen die hij van terzijde vernam over de toekomstige plannen met het kasteel Wijchen. Hebt gij wellicht de gelegenheid uwe schoonzuster opmerkzaam te maken dat het toch geenszins tot de onmogelijkheden behoort, dat prachtige gebouw te herbouwen. Heeft niemand invloed op Mevr. de Kempnaer om haar te

waarschuwen, voor en aleer zij tot algeheele slooping overgaat ? Er wordt mij verteld, dat H.E. van plan is van het terrein een villapark te maken en er opnieuw een huis te zetten - ik vermoed dat er dag en nacht zal spoken - enz. enz. schreef Brants, die mij maar dadelijk overbracht wat de groote man, verwoed ijveraar voor het behoud van monumenten, hem gezegd had. Ik was zoo opgewonden door de beoordeling en de moedgevende gedachte van iemand, die reeds bij aankoop van Wijchen toenmaals aan mijn zwager daar zijn blijdschap had geschreven, dat ik 's avonds zelve aan den Heer de Steurs schreef, en hem, als was hij een oude bekende, deelgenoot van mijn groot verdriet en mijn mooie Wijchen maakte, dat ik er nog in het geheel niet aan had gedacht, het terrein te verkoopen nog eenig vast plan voor de toekomst gemaakt had. Dat mijn fortuin de herbouw zooals het thans geweest was niet kon bekostigen.
(WORDT VERVOLGD)

TENTOONSTELLINGEN

NIJMEGEN

MUSEUM HET VALKHOF:

**Van Dürer tot Picasso*

Prenten uit een Nijmeegse verzameling.

Grafiek van grote meesters is in het najaar te zien in Museum Het Valkhof. Het gaat om zo'n 40 prenten van o.a. Dürer, Rembrandt, Ruisdael, Van Ostade, Canaletto, Goya en Picasso. De gedrukte werken zijn afkomstig uit de collectie van een Nijmeegse verzamelaar. Voor het eerst kunnen ze door het publiek worden bekeken.

MUSEUM DE STRATEMAKERSTOREN

Waalkade 83-84

**Eten wat de pot schaft*

Twee eeuwen eetcultuur

van 12 oktober tot 31 december 2001

VOLGEND NUMMER

De volgende nieuwsbrief verschijnt rond 15 december 2001.

Kopy inleveren vóór 10 november 2001.

Eindredactie: Diepvoorde 32-02

6605 GW Wijchen; tel.024 - 6422232